

кретних фактів діяльності ректора (127 у 1918 р., 166 – в 1919 та 115 – у 1920 р.), які охоплюють її найрізноманітніші аспекти. Кожен із них ґрунтується на документальних джерелах, що забезпечує їх достовірність і об'єктивність.

Без перебільшення можна сказати, що самостійну наукову цінність представляє зміщений у збірці перелік документів і матеріалів. Він налічує 236 позицій, зокрема 39 витягів із різноманітних засідань і нарад, 40 законів, наказів, постанов і розпоряджень, 35 звернень, 29 листів, 25 телеграм, 25 інформацій і повідомлень, 9 запитань тощо. Їх цінність підвищується тим, що тривалий час вони були забороненими для ознайомлення або використовувалися спорадично і вибірково.

Утім, на фоні виключно позитивного враження не можна не висловити деяких критичних міркувань і побажань про видання. На наше переконання, було б доцільно подати невеличкий матеріал про те, як у часи державної незалежності України поверталось ім'я славетного діяча. Варто було хоча б абзацом наголосити, що нинішній університет у місті над Смотричем продовжує кращі традиції, закладені в буремні роки його заснування та утвердження. Не завадило б у праці розмістити світліни барельєфу засновника, відкритого в 2003 році на головному корпусі університету і загального вигляду десяти випусків наукового фахового видання «Іван Огієнко і сучасна наука та освіта». Цілком очевидно і те, що потрібно підкреслити необхідність повернення і опублікування до 100-річчя університету в книжковому форматі окремого видання документів і матеріалів про закордонне життя й діяльність І. Огієнка. Але ці зауваги аж ніяк не применшують наукової та суспільної значимості рецензованого видання.

Отже, ми маємо справу з цікавим, змістовним джерелознавчим виданням. Книга адресована науковцям, викладачам, архівним і музейним працівникам, освітянам, студентам, старшокласникам, усім зацікавленим пізнати та осмислити, як майже сто років назад завдяки багатогранній діяльності професора Івана Огієнка постав, юридично та організаційно оформився і утвердив свої позиції перший вітчизняний державний український університет – вогнище вищої національної освіти та наукового і духовного відродження нашого народу. Принагідно підкреслити, що виданням можуть послуговуватися зацікавлені представники української діаспори. Сподіваємося, що це спонукає канадських українців передати університету документи і матеріали з родинного архіву Огієнка в Канаді. А це може завершитися появою нового документального збірника про видатного українця, який став фундатором нашого університету і все життя присвятив українській справі.

Отримано: 26.03.2015 р.

С. Е. Баженова

ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ОГІЄНКА У СВІТЛІ ДОКУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У листопаді 2014 року у Кам'янець-Подільському видавництві «Медобори-2006» з друку вийшло у світ документальне видання «Листування Івана Огієнка (1909-1921)», обсягом 687 с. Автором передмови та упорядником цього збірника виступив відомий науковець – дослідник та археограф історії Української революції 1917-1920 рр. на Поділлі, громадсько-політичний діяч (працює першим заступником голови Хмельницької обласної ради) Віктор Романович Адамський. За остан-

ні роки він підготував і видав книги матеріалів до життєписів та вибраних творів знаних подолян Олімпіади Пащенко (2012, 2014), Леоніда Білецького (2013), фундаментальну збірку документів «Просвіти» Поділля в добу Української революції (1917-1920)» (2014) та ін.

Нове видання В.Р. Адамського присвячене епістолярію видатного вченого, державного, релігійного діяча, педагога, ректора Кам'янець-Подільського державного українського університету, письменника, поета, публіциста, поборника незалежної соборної України І.І. Огієнка (митрополита Іларіона). Його листування обмежене часом «київського» (1909-1918) та «кам'янець-подільського» (1918-1920) періодів життя, діяльності і творчості й взято для упорядкування за оригіналів документів (листи, поштові картки, запрошення, офіційні заяви та ін.), що зберігаються у фонді Р-582 (Кам'янець-Подільський державний український університет) Державного архіву Хмельницької області. Цей фонд є значущим і унікальним джерелом для дослідження різних аспектів життя і подвижництва І.І. Огієнка.

Всього взято і адаптовано у виданій книзі для потреб науковців, огієнкознавців та для користування читацьким загалом 620 кореспонденцій як самого Івана Івановича до різних осіб та інституцій (142 листа), так і листів до нього членів родини, земляків, колег, друзів, науковців, військових, державних, освітніх та церковних діячів (478). У своїй сукупності вони відображають багатовимірну діяльність вченого на різних ділянках культурно-освітньої, громадської та державотворчої практики і суттєво доповнюють наші уявлення про коло спілкування І.І. Огієнка означеного періоду, сприяють більш глибокому розкриттю та розумінню етапних віх життєдіяльності вченого, дозволяють сформулювати більш повні знання з багатьох проблем та подій тогочасної епохи на тлі персоніфікації. За твердженням упорядника В.Р. Адамського, поданий у книзі в більшості масив документів уперше вводиться до наукового обігу.

Започатковується книга чималою за обсягом вступною статтею автора-упорядника «Науково-освітня та громадська діяльність Івана Огієнка у світлі документів Державного архіву Хмельницької області». В ній на тлі новітніх досягнень в огієнкознавстві розглядаються основні віхи життєдіяльності І.І. Огієнка, в історіографічному плані аналізується наукова література про нього, подається характеристика фонду «Кам'янець-Подільський державний український університет» (Р-582), що зберігається в Хмельницькому облдержархіві, зокрема, документів, які безпосередньо стосуються ректора цього вишу доби Української революції 1917-1921 рр. Багато уваги приділяється методиці опрацювання та використання цих документів, у першу чергу епістолярного змісту, наводяться зразки цих артефактів, що ввійшли до книги та коментарі до них. Все це залучає загал до царини упорядкування документів, пов'язаних з І.І. Огієнком, та пояснює актуальність опублікування епістолярію, доцільність наукового і просвітницького використання, полегшує їх сприйняття та зрозуміння дослідниками і пересічним читачем.

560 сторінок книги складають головний розділ «Листи (1909-1921)», в яких мовою епістолярію розкриваються аспекти і нюанси епохи, визвольних борінь в Україні перших десятиліть ХХ ст., в якій жив і працював І.І. Огієнко, його бачення, особиста участь у цих подіях, у творенні незалежної української держави, в заснуванні та розбудові Кам'янець-Подільського державного українського університету, українізації освіти, культури та науки. Важлива складова цього епістолярію є спілкування І.І. Огієнка з численними політиками, науковцями, діячами освіти, колегами по університету, друзями та своєю родиною.

Для розуміння кола інтересів Івана Огієнка, звернемося до документу № 1 книги, який містить лист до нього від 31 грудня 1909 р. всесвітньвідомого російського академіка Олексія Шахматова про обмін між собою власних наукових праць. Це листування між ученими тривало до 1917 року. Документ № 2 – це лист відомого українського вченого Володимира Перетця від 9 липня 2010 р., в якому І. Огієнку пропонується робота в Катеринославському комерційному училищі. Лист від не менш відомого вченого Володимира Гнатюка від 30 грудня 1911 р. (док. №12) засвідчує про співпрацю І. Огієнка з Науковим товариством імені Шевченка у Львові. І. Огієнко під час перебування у Кам'янці-Подільському в 1918-1920 рр. листувався з політичними діячами Симоном Петлюрою (док. 450), Ісааком Мазепою (№373), відомими вченими, професорами Василем Бідновим (294), Дмитром Дорошенком (№397), Костем Широцьким (№ 190), просвітниками Віктором Приходьком (№225), Софією Русовою (339), Степаном Сірополком (написав 15 листів) та ін. Репта листів Івана Огієнка стосуються розбудови Кам'янець-Подільського державного українського університету, клопотаннями, зверненнями до різних міністерств, відомств та установ доби УНР тощо. Загалом ця палітра епістолярію як найкраще характеризує постань Івана Огієнка та тих людей, які листувалися з ним.

Важливим компонентом в структурі книги є укладений В.Р. Адамським в алфавітному порядку іменний покажчик. В ньому не тільки зазначаються усі наведені і згадані прізвища людей, які зазначені на сторінках книги, але й подаються відомості про них, що полегшує читачам в орієнтуванні при ознайомленні з документами, з'ясувати суть оточення, з яким співпрацював і спілкувався Іван Огієнко. Іменний покажчик є по суті коментарем до змісту книги.

Завершується книга переліком вміщених документів та розгорнутою анотацією про їх зміст англійською мовою, що відповідає сучасним вимогам і стандартам до видань наукової літератури.

Загалом археографічне видання «Листування Івана Огієнка (1909-1921)» справляє гарне враження як видавничим дизайном, так і наповненістю артефактами епістолярію. Важливо підкреслити, що ця книга є значним внеском для розширення можливостей подальшого дослідження життя, творчості і громадської діяльності великого патріота України Івана Огієнка, вагомую опублікованою джерельною базою огієнкознавства.

Отримано: 05.03.2015 р.